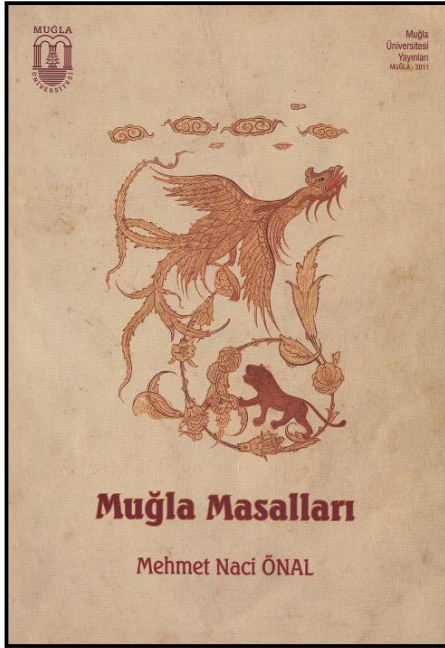

Mehmet Naci ÖNAL
“Muğla Masalları (Araştırma-İnceleme)”
 Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla 2011, XX+522 s.

Fazıl ÖZDAMAR*

Masal, insanlar arasında çok sevilen halk edebiyatı türlerinden biridir. Geçmişten günümüze kadar çeşitli milletlerden ve bu milletlerin yaşadığı bölgelerden derlenmiş masallarla ilgili birçok çalışma mevcuttur. Bu çoğunluk içinde Türk masalları da yerli ve yabancı bilim adamları tarafından çalışılmış ve hâlâ çalışılmaktadır.

Bu alanda yapılmış yerel çalışmalardan biri Mehmet Naci ÖNAL tarafından hazırlanan “Muğla Masalları (Araştırma-İnceleme)” adlı eserdir. Toplamda 17 masal anlatıcısından derlenen 71 masal metni temel alınarak hazırlanan bu çalışma, masal anlatıcısı ve dinleyicisi, masalın anlatıldığı ortam ve icra ediliş biçimi üzerinde durulan bir yöntemle hazırlanmıştır.

Kitap, “Ön Söz” (ss. XIII-XVI), “Kısaltmalar” (ss. XVII-XIX), “Çevriyazı İşaretleri” (s. XX) “Giriş” (ss. 1-58) kısımlarının yanı sıra “Masal Anlatıcıları”

(ss. 59-200), “Masal Dinleyicileri ve Masal Ortamları” (ss. 201-226), “Masal İncelemeleri” (ss. 227-354) ve “Masal Metinleri” (ss. 355-499) adlı dört bölüm ile “Sonuç” (ss. 501-504), “Kaynak Kişiler” (ss. 505-510), “Kaynakça” (ss. 511-518), “Fotoğraflar” (ss. 519-522) ve “Harita” (s. 523) adlı kısımlardan oluşmaktadır.

Mehmet Naci Önal, kitabın “Giriş” kısmında masalın tanımı, tasnifi ve özellikleri hakkında bilgi vermiştir. Burada diğer araştırmacıların masal tanımlarının yanı sıra Muğla masallarını temel alarak bir masal tanımı yapan Önal, tasnifte diğer araştırmacıların tanımlarını değiştirerek/geliştirerek kullanmayı tercih etmiştir. Bunların yanında araştırmacı, yine bu kısımda Muğla’da derlenmiş masallar ve bu masallar üzerine yapılmış çalışmalar hakkında da bilgi vermiş, ardından çalışmada kullandığı masalların ne zaman derlediği üzerinde durmuştur. Otuz aylık zaman zarfında yapılan derleme, deşifre ve tasnif işlemlerini altı aylık beş ayrı dönem içinde ele alan yazar, alan araştırmasına katılan bursiyerler, yardımcı personeller

* Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi.

ile derleme yerleri, zamanları ve kaynak kişileri hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca yazar bu kısımda, sanat estetiği içinde masalın yerini, edebi kuramların masal ile ilişkisini incelemiş ve performans kuramı hakkında da bilimsel malumat vermiştir.

Kitabın “Giriş” kısmında yazarın masal tanımını yapması, masalın estetik yönünü ve edebi kuramlardaki yerini sorgulaması ve performans teorisi hakkında bilgi vermesi çalışmada dikkate değer bölümdür. Ancak kitapta kullandığı sınıflandırmanın (Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar, Hayvan Masalları, Fıkra-Masal) daha da sorgulanması gerekmektedir. Çünkü bir anlatı türü olan masalı, fıkra gibi başka bir türle sınıflandırmanın doğru olmadığını düşünüyoruz.

Birinci bölüm, “Masal Anlatıcıları” adını taşımaktadır. Bu bölüm, “Muğla ve Yöresi Masal Anlatıcıları Üzerine Araştırmalar” adlı başlıkla başlar. Bu başlık altında yazar, masal anlatıcılarını cinsiyetlerine, yaşlarına, doğum yerlerine, eğitim durumlarına ve mesleklerine göre değerlendirmiş, onların künyeleri hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca bu başlık altında Önal, masal anlatıcılarının ve dinleyicilerinin kimler olduklarını, masal anlatıcılarının masal anlatımı esnasında yüz ve beden hareketlerini, masal anlatmayı nasıl öğrendiklerini, masal anlatma yöntemini, masalı kimlerin anlatabileceğini, masal anlatıcılarının en çok sevdikleri ve akıllarına ilk gelen masal kahramanlarının kimler olduğunu, masal anlatma tavrının ve amacının ne olduğunu ve masala inanılıp inanılmadığını, yaptığı bir anketle istatistikî olarak vermiştir.

Bu bölümün ikinci başlığı, “Muğla Masal Anaları ve Masal Ataları Üzerine Araştırmalar” adındadır. Burada Önal, ilk olarak masal anası ve atası diye adlandırdığı anlatıcılarının doğum yerleri, yaşları, kardeş sayıları ve aile yapıları hakkında bilgi vermekte ve bu bilgileri tablolarla da görsel olarak sunmaktadır. Bunun yanı sıra araştırmacı bu başlık altında, masal anlatıcılarına; masalları kimlerden ve nasıl öğrendiklerini, masalları kimlerin dinlediklerini, masalı unuttuklarında ne yaptıklarını, masal anlatırken yüz ve beden hareketlerinin nasıl olduğunu, masalları kimlerin anlattıklarını, en sevilen ve akıllarına gelen masal kahramanlarının kimler olduğunu, masal anlatma tavrının nasıl olduğunu ve masallara inanılıp inanılmadığını sormuş ve verilen bilgileri istatistikî olarak çalışmada sunmuştur. Ayrıca yazar, masal analarının ve atalarının künyelerini, kaç masal bildiklerini ve bu masalların türlere göre dağılımı tablo olarak vermiştir.

Birinci bölümün diğer başlıkları ise “Masal Anaları” ve “Masal Anaları”dır ki bu başlıklar altında Önal, 9 masal anası ve 8 masal atasının hayatları, yaşadıkları yerlerin özellikleri, masal anlatma ortamları, masal hakkındaki düşünceleri, masal anlatımı esnasında kullandığı kalıp sözleri ve arasözleri ile jest ve mimikleri hakkında bilgi vermiş, masal anlatıcılarının anlattığı masallar üzerinde değerlendirmelerde bulunmuş ve bu masal anlatıcılarının birer fotoğrafını vermiştir.

Birinci bölümde Önal, bu zamana kadar masal konusunda yapılan metin merkezli çalışmalardan farklı olarak anlatıcılar hakkında bilgi vermiş ve onların performanslarını da incelemeye katmıştır. Bu uygulama, masalların bütünsel olarak incelenmesi bakımından oldukça önemlidir.

Kitabın ikinci bölümü, “Masal Dinleyicileri ve Masal Ortamları” adını taşımaktadır. Bu bölüm de “Muğla ve Yöresi Masal Dinleyicileri ile Yapılan Anket Çalışması” ve “Muğla

ve Yöresinde Masal Ortamı Üzerine” adlı başlıklara ayrılmıştır. Birinci başlıkta Önal, ilk olarak masal dinleyicilerinin cinsiyetleri, yaş grupları, eğitimleri, meslekleri ve doğum yerleri hakkında bilgi vermiş ve bunları teker teker tablo haline getirmiştir. Yazar, ardından masal ortamı hakkında bilgi vermiştir. Masalın kimlerden, hangi yaşlarda dinlendiği ve ne zaman anlatıldığı vb. sorularla dinleyicinin masal ortamı konusunda verdiği cevapları, yine tablo olarak kitabında sunan Önal, masal incelemesinde ortamın etkisinin ne olduğunu tespit etmiştir. İkinci başlıkta ise araştırmacı, hem Muğla genelindeki hem de çalışmada kullanılan masal metinlerinin derlendiği masal anlatıcılarının masal anlatma ortamı hakkında bilgi vermekte ve anlatıcıların ağzından “masal anlatma ortamının iletişim boyutunu” aktarmaktadır. Eserin bu bölümünde yazar, dinleyicilerin masalla ilgili düşüncelerini ve masal ortamının nasıl olduğunu sorgulayarak masal incelemelerinde göz ardı edilen bir konuyu sorgular. Bu bakımdan yazarın bu yöntemi masal incelemesi için oldukça önemlidir.

Üçüncü bölüm, “Masal İncelemeleri” adındadır. Önal, bu bölümde masal anlatıcılarından derlenen masalları, “Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar, Hayvan Masalları ve Fıkra-Masal” şeklinde sınıflandırmıştır. Ayrıca Önal, kullandığı masalların hem Muğla’daki hem de Türkiye’deki eş metinlerini verdikten sonra, bu metinlerin olay örgülerini vermiştir. Yine bu bölümde Önal, bunların yanı sıra masalları incelenirken hem yerel (W. Eberhard - P. N. Boratav) ve hem de uluslararası (Antti Aarne – S. Thompson) tip kataloglarını kullanmıştır. Ayrıca bu bölümde, anlatılan masallarla anlatıcıların hayatları arasında bir bağ olup olmadığını sorgulayan Önal, masalların, “anlatıcıları ve dinleyicileri ne derece ve nasıl etkilediğini” sorgulamıştır. Bu bölümde yazarın Muğla masallarını, hem yerel hem de uluslararası kataloglardaki tiplerle karşılaştırması dikkate değerdir.

Dördüncü bölüm, “Masal Metinleri” adını taşımaktadır. Bu bölümde Önal, 71 masal metnini dört başlık altında çeviri yazı işaretleriyle yazıya aktarmıştır.

Sonuç kısmında ise yazar, çalışmanın hangi tarihler arasında ve hangi şartlar altında hazırlandığını, masal anlatıcılarının performansı ve masal ortamlarının nasıl olduğunu ve Muğla masallarının Türkiye’deki eş metinlerinin hangileri olduğunu tespit etmiştir. Sonuç bölümünde dikkati çeken önemli bir konu ise yazarın, “masalların çizgi film, çeşitli senaryo ve bilimkurgu yapımlarla günümüz teknolojisiyle yeniden kullanıma ve tüketime sunulmasının gerekliliğini” istemesidir. Yazarın bu teklifi, maalesef çok geç kalınmış ve ivedi olarak yapılması gereken bir görevdir.

Kitabın diğer kısmı, “Kaynak Kişiler” adındadır. Önal, bu kısımda, 134 kaynak kişinin bilgilerini vermiş, “Kaynakça” kısmında ise çalışmada kullanılan kitap, makale ve bildirimlerin listesini, son bölümde ise alanda çekilmiş birkaç fotoğraf ve Muğla ili haritasını vermiştir. Son olarak Önal, 17 kaynak kişinin masal anlatırken çektiği görüntüyü DVD’ye kaydedilmiş olarak kitabın arka kapağına eklemiştir.

“Muğla Masalları (Araştırma-İnceleme)” adını taşıyan bu çalışma, Türkiye’de masalla ilgili yapılan çalışmalar arasında önemli bir yere sahiptir. Önal’ın Muğla merkez, belde, köy ve yaylalarında hem anlatıcılar hem de dinleyiciler ile yaptığı derlemeler temelinde, performans dayalı hazırladığı bu çalışmanın “masal olgusunun anlatıcılar ve dinleyiciler tarafından nasıl algılandığı” sorusunun cevaplanmasında önemli bir mesafe kat edeceği düşünülmektedir.